

University of Groningen

Een Franse Nehalennia? Reactie op het artikel over Nehalennia in de vorige jaargang, april 1972, p. 203

Bremmer, J.N.

Published in:
EPRINTS-BOOK-TITLE

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2000

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Bremmer, J. N. (2000). Een Franse Nehalennia? Reactie op het artikel over Nehalennia in de vorige jaargang, april 1972, p. 203. In *EPRINTS-BOOK-TITLE* (blz. 96-97)

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

⁵*Thesaurus nummorum a C. Heydano collectorum enz.* (1697); het enige bekende exemplaar berust in de Kon. Bibl. Den Haag.

⁶F. Oudendorp, *Brevis veterum monumentorum, ab amplissimo viro Gerardo Papenbroekio Academiae Lugduno-Batavae legatorum descriptio. Lugduni Batavorum* 1746.

⁷De buste met het (moderne) opschrift L. SERVILVS te Leiden (Inv. nr. Pb. 110) is zeker te identificeren met nr. 17 van de Cat. Heidanus (p. 122). De door Oudendorp grotendeels al geïdentificeerde zijn: Heidanus 1-5 zijn Leiden Pb. 16, 28, 36, 18 en 63; nr. 6 is misschien Pb. 81, 7 is zeker Pb. 24, 8 is begin 18e eeuw in Londen, thans onvindbaar (C.I.L. VI, 3 15602); 9 is Pb. 30, 10 het stuk uit Ipendam, of 18 te identificeren is met Pb. 109 is niet te zeggen; 22 zou eventueel Pb. 102 of 108 kunnen zijn maar de beschrijvingen zijn al te kort.

⁸A. W. Byvanck, *Excerpta Romana* II, 1935, nrs. 244, 253, 257 - 260.

Een Franse Nehalennia?

Reactie op het artikel over Nehalennia in de vorige jaargang, april 1972, p. 203

Hoewel het inderdaad hoogst curieus is dat Nehalennia figureert in een Franse streekroman, is de Laet's suggestie dat zij ook in Frankrijk vereerd werd enigszins voorbarig. Zijn sterkste argument is dat over Nehalennia nog nooit iets in het Frans geschreven was. Dit is onjuist. Een van haar altaren (Ho. 9) werd namelijk door de heer Van De Perre aan de Academie te Brussel ten geschenke gegeven.¹

Toen de Fransen in 1792 de stad innamen, hebben zij het altaar, zoals zo veel kunstwerken uit hun veroverde gebieden, naar Parijs gezonden. Daar wekte het zulk een interesse dat in een beschrijving van het museum, waarin het altaar opgesteld was, staat „après les autels druidiques, le monument Gaulois ou Gallo-Romain le plus remarquable du Musée, est celui de la Déesse Nehalennia”². In 1810 is dit altaar nog het onderwerp van een studie van Ch. Pougens, lid van het Institut de France³. Na de val van Napoleon keerde het altaar terug naar Brussel. Tenzij nu bewezen wordt dat de romancier haar naam niet uit de literatuur heeft leren kennen, moeten we het bestaan van een Franse Nehalennia dus met de grootste scepsis bekijken.

Afgezien van deze kleine complicatie is de problematiek rond Nehalennia al ingewikkeld genoeg. Hoe komt het dat bijna alle motieven op haar altaren in verband gebracht kunnen worden met de funeraire symboliek⁴, terwijl hiervan niets blijkt uit de inscripties op die altaren⁵, Zijn die motieven functioneel of ornamenteel gebruikt? Het is hetzelfde probleem waarover Nock⁶ zo indrukwekkend geschreven heeft in zijn bespreking van Cumont's boek over de Romeinse grafsym-

boliek⁷. Misschien is er een verandering opgetreden in haar oorspronkelijke functie⁸. Hetzelfde proces kunnen we namelijk ook nagaan bij de verering van Achilles in de Zwarte Zee. Ook hier een overgang van een chthonische god naar een beschermer van de zeevaart⁹.

Het is echter zeer de vraag of wij bij gebrek aan literaire gegevens tot een definitief oordeel over de raadselachtige godin kunnen komen.

de Ruyterstraat 43
Ede.

J. N. BREMMER

¹J. Ab Utrecht Dresselhuis, *De godsdienstleer der aloude Zeelanders* (Middelburg 1845), 84
²*Ibid.*

³Ch. Pougens, *Doutes et conjectures sur la Déesse Nehalennia* (Paris 1810).

⁴H. Wagenvoort, *Nehalennia and the Souls of the Dead*, *Mnem.* 1971, 273ff. Dit is een hoogst interessant, maar op sommige punten controversieel, artikel.

⁵Behalve misschien op Do. 4. Cf. H. Wagenvoort, *Once more Nehalennia*, *Mnem.* 1972, 82f.

⁶A. D. Nock, *Essays on Religion and the Ancient World II* (Oxford 1972), 140ff.

⁷F. Cumont, *Recherches sur le symbolisme funéraire des Romains* (Paris 1942). Voor een fraai opstel over Cumont en zijn methodes cf. J. Bayet, *Croyances et Rites dans la Rome Antique* (Paris 1971), 206ff.

⁸Zoals wordt verondersteld door Dr. P. Stuart, *Deae Nehalenniae* (Middelburg/Leiden 1971), 28.

⁹Cf. E. Diehl, *Gnomon* 1927, 641.